

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук, доцента

Політової Анни Сергіївна на дисертацію

ДЕНИСЮК Олени Вікторівни

**на тему «Кримінально-правова характеристика насильницького
зникнення», представлену до захисту у разову спеціалізовану вчену раду
Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора
філософії зі спеціальності**

081 Право

Ступінь актуальності обраної теми

Проблема встановлення кримінальної відповідальності за насильницьке
зникнення виникла з початком гібридної воєнної агресії російської федерації
ще у 2014 р. З початку анексії Автономної Республіки Крим (на
міжнародному рівні визнано анексію 27 березня 2014 року) та проведення
операції Об'єднаних сил на Сході України (з 30 квітня 2018 року) (до цього –
Антитерористичної операції – з 14 квітня 2014 року до 30 квітня 2018 року),
відповідно до статистичної інформації Генеральної прокуратури України
збільшилась кількість кримінальних правопорушень, що посягають на волю,
честь та гідність особи (Розділ III Особливої частини КК України), зокрема,
264 незаконного позбавлення волі або викрадення людини. Повномасштабне
вторгнення вплинуло і на стан обліку кримінальних правопорушень проти
волі, честі та гідності особи взагалі, та незаконного позбавлення волі або
викрадення людини та насильницького зникнення, зокрема.

Так, у 2014 р. обліковано 1974 кримінальних правопорушень,
передбачених ст. 146 КК України, 2015 р. – 873, 2016 р. – 576, 2017 р. – 556,
2018 р. – 605, 2019 р. – 563, 2020 р. – 414, 2021 р. – 479, 2022 р. – 268,
2023 р. – 252. Щодо ст. 146-1 КК України, то не дивлячись на те, що КК
України було доповнено у липні 2018 року, проте у статистичній інформації

до 2020 року не відображались обліковані кримінальні правопорушення за насильницьке зникнення, зокрема: 2020 р. – 69, 2021 р. – 56, 2022 р. – 1120, 2023 р. – 72.

Як відзначається у доповіді комісара ООН з прав людини щодо ситуації в Україні, через збройний напад російської федерації на Україну, що триває, ситуація з правами людини на всій території країни залишається вкрай важкою. Міжнародний збройний конфлікт призвів до цілої низки порушень прав людини, як цивільних осіб, так і комбатантів, зокрема, підтверджено численні твердження про свавільні затримання та насильницькі зникнення.

Отже, комплексне дослідження кримінально-правової характеристики насильницького зникнення допомагає сформувати поглиблене розуміння об'єктивних та суб'єктивних ознак, виділити кваліфікуючі ознаки та провести розмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень. Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження ДЕНИСЮК Олени Вікторівни, яке присвячено питанням кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення, не викликає сумнівів як у науково-теоретичному, так і у практичному аспектах.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Науковий рівень дисертаційного дослідження та наукових публікацій О.В. Денисюк відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право.

Робота виконана у Національній академії внутрішніх справ відповідно до Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р), Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020), Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019); Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р),

Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 р., протокол №23).

Тему дисертації О.В. Денисюк затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 26 листопада 2019 року (протокол № 23) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (№ 741, 2019 р.).

Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в восьми наукових публікаціях, серед яких серед яких дві статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, дві – у закордонному юридичному виданні (Латвійська Республіка та Республіка Польща), чотири – у збірниках конференції. Вони відображають наукову новизну обраної О.В. Денисюк теми.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Ціла низка результатів і висновків, які з них слідують були отримані вперше і мають достатній ступінь наукової новизни. Вперше виокремлено найбільш прогресивні норми Міжнародної конвенції про захист всіх осіб від насильницьких зникнень, а також позитивні напрацювання іноземних держав (у частині регламентації відповідальності за насильницьке зникнення). Також обґрунтовано нове визначення родового, безпосередніх основного та додаткового об'єктів насильницького зникнення; визначено безпеку людства основним безпосереднім об'єктом, який зазнає шкоди внаслідок вчинення насильницького зникнення та запропоновано перенести статтю про

відповідальність за насильницьке зникнення до розділу XX Особливої частини КК України (під номером 442-1).

Викликають певний науковий інтерес пропозиції щодо удосконалення редакції ст. 146-1 КК України, зокрема: доповнення статті, що розглядається, частиною 3 (із визначенням кваліфікуючих ознак насильницького зникнення – вчинення цього кримінального правопорушення повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або якщо воно спричинило тяжкі наслідки) та спрощення формулювання вказаного кримінального правопорушення у ч.ч. 1 та 2 статті, що розглядається.

Аргументовано необхідність визначення підслідності насильницького зникнення за слідчими Служби безпеки України шляхом внесення змін до ч. 2 ст. 216 КПК України та внесення змін до ч. 5 ст. 49 та ч. 6 ст. 80 КК України, закріпивши насильницьке зникнення як кримінальне правопорушення, на яке не поширюється строк давності.

Результати дисертаційного дослідження опубліковані в фахових виданнях України та наукових виданнях інших країн (Латвійська Республіка та Республіка Польща), а також представлені у вигляді доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Публікації повністю відповідають предмету дослідження і вирішують завдання, що були поставлені в дисертації. Отримані висновки й результати автора з відповідної тематики були впроваджені в ряді профільних університетів і інститутів України. Таким чином дисертаційне дослідження ДЕНИСЮК Олени Вікторівни виконане на високому науково-методичному і методологічному рівнях.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків досліджень дисертаційної роботи ДЕНИСЮК Олени Вікторівни не викликають жодних зауважень. Вони логічно витікають з тексту

дисертаційного дослідження та базуються на власних судженнях автора, зібраних матеріалах, їх аналізі та узагальненні. Пропозиції, подані автором, щодо удосконалення чинного законодавства України оформлені належним чином, мають важливе теоретичне та практичне значення. Висновки дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали Офісу Генерального прокурора; дані громадських організацій; результати анкетування 120 респондентів (суддів, помічників суддів та працівників апарату Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду).

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Результати дослідження, що виносяться на захист, отримані завдяки всебічному використанню комплексного підходу, який передбачає поєднання низки різноманітних методів наукового пізнання – загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: *історико-правовий* – для висвітлення закономірностей розвитку кримінально-правової охорони суспільних відносин в сфері запобігання та боротьби з актами насильницького зникнення за міжнародним правом, а також для вивчення передумов необхідності закріплення у національному законодавстві кримінальної відповідальності за вчинення насильницького зникнення (підрозділи 1.2, 1.3); *компаративістський (порівняльно-правовий)* – при аналізі зарубіжного законодавства щодо кримінально-правової охорони суспільних відносин в сфері запобігання та боротьби з актами насильницького зникнення, а також для виявлення схожого, відмінного, загального та унікального у кримінальному законодавстві України та низки іноземних держав стосовно зазначеної проблематики (підрозділ 1.3); *догматичний (логіко-юридичний)* – з метою виявлення недоліків та вивчення можливостей удосконалення кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за

насильницьке зникнення (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2); *системний* – при вивченні (у результаті аналізу елементів, їх ознак і властивостей, зв'язків усередині об'єкта для вивчення цього об'єкта як єдиного цілого) тих суттєвих загальних ознак, що пов'язують частини в єдине ціле (розділи 2, 3); *логіко-граматичний* – у процесі поглибленого вивчення категоріально-понятійного апарату насильницького зникнення (розділи 2, 3); *формально-юридичний* – для правового аналізу положень міжнародно-правових актів, законодавства зарубіжних держав та джерел національного права, обґрунтування висновків і пропозицій щодо доповнення або уточнення ст. 146-1 КК України (підрозділи 1.2, 1.3); *логіко-семантичний* та *метод аналізу словникових визначень* – для поглибленого аналізу окремих понять теми дослідження, а також тлумачення її понятійного апарату (у всіх розділах); *індукції* – з метою одержання загального висновку (на основі формально-логічних умовиводів) та формулювання понятійно-категоріального апарату предмету дослідження (у всіх розділах); *дедукції* – під час виокремлення та характеристики критеріїв диференціації кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення, на основі застосування правила співвідношення загального та часткового (розділи 2, 3); *моделювання* – для формулювання пропозицій до чинного законодавства України стосовно кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення, які в подальшому слугуватимуть однією з передумов удосконалення правозастосовної практики (у всіх розділах); *статистичний метод* – для аналізу й узагальнення емпіричної інформації (у всіх розділах); *метод анкетування* – для забезпечення об'єктивності, виваженості і значущості власних конкретно-соціологічних досліджень, які були проведені з метою з'ясування думки респондентів, які займаються практичним застосуванням положень КК України, щодо конкретних питань, пов'язаних з темою дослідження (розділи 2, 3).

Методологічні підвалини таких досліджень мають передбачати раціональне поєднання емпіричних та теоретичних методів. Адже перші є

ефективними знаряддями отримання й підтвердження лише фактичної інформації (тобто такої, що пов'язана з конкретними ситуаціями, подіями, обставинами тощо). Для обґрунтування ж загальних положень чи висновків доцільно застосовувати інструментарій теоретико-критичного аналізу, що базується на закономірних принципах побудови аргументаційних процедур. Тим самим забезпечуватиметься принциповий характер таких висновків, який неможливо обґрунтувати виключно емпіричними спостереженнями окремих явищ чи шляхом статистичних досліджень громадської думки.

Проведене дослідження дозволило авторці вирішити низку теоретичних та практичних проблем притягнення до кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі можуть бути використані в:

законотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства, спрямованого на протидію насильницькому зникненню (відповідь Голови Комітету з питань правоохоронної діяльності на звернення від 14 серпня 2023 року);

науково-дослідній діяльності – у дослідженнях проблем насильницького зникнення (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 24 липня 2023 року);

освітньому процесі – при проведенні навчальних занять із кримінального права (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 27 липня 2023 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Дисертаційна робота ДЕНИСЮК Олени Вікторівни викладена українською мовою на 221 сторінках. Структура роботи відповідає вимогам

МОН України та положенню про присудження ступеня доктора філософії. Вона структурована і складається з анотацій, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (196 найменування на 19 сторінках) та 9 додатків (21 сторінках).

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленої дисертації. Анотація викладена українською і англійською мовами. У вступі визначено об'єкт і предмет дослідження, наведено актуальність вибраної теми, зазначені особисті внески дисертанта та інформацію про апробацію дисертації на профільних заходах.

У розділі 1 «Теоретичні, методологічні та правові засади дослідження кримінально-правової характеристики насильницького зникнення» проаналізовано сучасний стан дослідження кримінально-правової характеристики насильницького зникнення; на підставі проведеного дослідження встановлено, що стан доктринального опрацювання вищевказаного питання не відповідає потребам правозастосування. Визначено методологічне підґрунтя дослідження кримінально-правової характеристики насильницького зникнення задля всебічного аналізу, обґрунтування теоретичних висновків і практичних рекомендацій.

Висвітлені передумови виникнення необхідності встановлення заборони насильницького зникнення на міжнародному рівні. Здійснено екскурс в історію формування правових основ захисту осіб від насильницьких зникнень як на регіональному, так і на універсальному рівнях. Приділено увагу діяльності та внеску Міжамериканської комісії з прав людини, Організації Об'єднаних Націй та, зокрема, Робочої групи ООН з насильницьких та недобровільних зникнень у боротьбу із вказаним кримінальним правопорушенням. З'ясовано відмінності у закріпленій на міжнародному рівні забороні насильницьких зникнень з огляду на зміст міжнародно-правових актів, прийнятих на захист осіб від даного посягання.

Виокремлено найбільш прогресивні норми, закріплені у Міжнародній конвенції про захист всіх осіб від насильницьких зникнень, що стали безперечними здобутками у боротьбі з практикою насильницьких зникнень. Зроблено висновок про значимість договорів, прийнятих на міжнародному рівні з метою правового регулювання заборони насильницьких зникнень та спрямованих на боротьбу з вказаним злочином. Проаналізовано доцільність імплементації відповідних положень міжнародного права до національного законодавства.

Досліджено особливості криміналізації насильницького зникнення в Україні. Висвітлено етапи врегулювання в Україні правового статусу осіб, зниклих безвісти: проаналізовано ключові поняття прийнятого закону, а також внесених змін до нього. За результатами дослідження визначено позитивні напрацювання українських законодавців. Разом із тим вказано на проблемні питання, які потребують правового врегулювання. Наголошено на тому, що проблема насильницьких зникнень є однією з найбільш серйозних із числа пов'язаних із збройним конфліктом на Південному Сході України та в подальшому – із збройною агресією проти нашої держави. Опрацьовано статистичну інформацію щодо поширеності практики насильницьких зникнень та чисельності осіб, зниклих безвісти. Вказано на основні проблеми, які виникають та існують під час проведення розслідувань насильницьких зникнень. Наголошено на використанні державою-агресором насильницьких зникнень як методу ведення війни, залякування і придушення спротиву.

Вивчено особливості визначення кримінального правопорушення насильницького зникнення та відповідальності за його вчинення за кримінальним законодавством деяких іноземних держав. Встановлено, що переважна більшість держав імplementували положення міжнародного права (у частині криміналізації посягання, про яке йдеться) після ратифікації ними Римського статуту, визнавши насильницьке зникнення злочином проти людяності; разом із цим деякі держави уникнули цього, посилаючись на

наявність в їх законодавстві відповідальності за посягання, фактично подібні до насильницького зникнення; також існують випадки, коли кримінальне законодавство передбачає два окремих подібних злочини: один відповідно до ст. 7 Римського статуту, а інший – у випадку вчинення насильницького зникнення поза межами широкомасштабних і систематичних нападів на цивільних осіб. Визначено окремі елементи складу даного злочину за кримінальним правом деяких іноземних держав. Вказано на особливості об'єктивної сторони насильницького зникнення, за якими вказаний злочин відрізняється від суміжних. Досліджено питання передбачення іноземними державами у внутрішньому законодавстві різних форм участі осіб у вчиненні актів насильницького зникнення. Зосереджено увагу на покаранні за вчинення даного злочину з урахуванням його тяжкості. Зазначено про необхідність встановлення у кримінальному законі справедливих та достатніх мір покарання, відповідних вчиненим протиправним діям. Розглянуто обставини, які обтяжують та пом'якшують покарання за вчинення насильницького зникнення, з урахуванням особливостей їх визначення у кримінальному законодавстві деяких іноземних держав. За результатами дослідження визначено позитивні напрацювання іноземних держав (у частині закріплення визначення та відповідальності за вчинення насильницького зникнення з урахуванням норм міжнародного права).

Розділ 2 «Об'єктивні та суб'єктивні елементи складу кримінального правопорушення насильницьке зникнення» присвячено аналізу елементів складу кримінального правопорушення насильницького зникнення. Встановлено, що загальним об'єктом кримінального правопорушення у нашому дослідженні є суспільні відносини, що знаходяться під охороною КК України та які порушуються або можуть бути порушеними внаслідок вчинення насильницького зникнення. Обґрунтовано незгоду з чинним визначенням родового та безпосереднього об'єктам насильницького зникнення (і, відповідно, місцем норми про це кримінальне правопорушення у розділі III Особливої частини КК України).

Аргументовано, що в силу специфічної природи насильницького зникнення його родовим об'єктом є суспільні міжнародно-правові відносини, що забезпечують мирне співіснування держав, дотримання правил міжнародного правопорядку як у мирний, так і військовий час, а також міжнародні гарантії безпеки як окремим державам, і людству в цілому. Зосереджено увагу на основному безпосередньому об'єкті насильницького зникнення, яким, на наше переконання, слід вважати суспільні відносини щодо забезпечення безпеки людства. Запропоновано перенести норму про насильницьке зникнення з розділу III до розділу XX Особливої частини КК України, що сприятиме кращому розумінню специфічної юридичної природи цього кримінального правопорушення, формуванню правильного уявлення про його сутність з огляду на суспільні відносини, що зазнають шкоди, а також надасть змогу усунути плутанину у правозастосовній практиці, яка існує на сьогоднішній день (ст. 442-1 КК України). Додатковим безпосереднім обов'язковим об'єктом насильницького зникнення визначено свободу особи; додатковим безпосереднім факультативним об'єктом – життя, здоров'я, честь, гідність особи.

Встановлено, що насильницьке зникнення – це безпредметне кримінальне правопорушення. Розмежовано поняття потерпілого та жертви насильницького зникнення.

Запропоновано спростити диспозицію досліджуваної норми з огляду на її переобтяженість та складність, зумовлені повторюваністю форм вчинення кримінального правопорушення, обмежившись узагальнюючим «позбавлення особистої свободи людини в будь-якій формі».

Виходячи з буквального тлумачення ч. 1 ст. 146-1 КК України, зроблено висновок, що це кримінальне правопорушення є закінченим з моменту подальшої відмови визнати факт арешту, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі або ж з моменту приховування даних про долю такої людини чи місце її перебування (це момент юридичного закінчення кримінального правопорушення); момент

фактичного закінчення насильницького зникнення настає значно пізніше і напряду залежить від способу вчинення кримінального правопорушення.

Обґрунтовано необхідність закріплення насильницького зникнення як кримінального правопорушення, на яке не поширюється строк давності, шляхом внесення змін до ч. 5 ст. 49 КК України та у ч. 6 ст. 80 КК України.

Зосереджено увагу на особливостях суб'єкта насильницького зникнення, яким може бути визнаний тільки представник держави, в тому числі іноземної. Наголошено на помилковості віднесення ст. 146-1 КК України до підслідності Національної поліції України, з огляду на що запропоновано внести зміни до ч. 2 ст. 216 КПК України, доповнивши її ст. 442-1 цього Кодексу.

Досліджено суб'єктивну сторону насильницького зникнення, яка характеризується виною у формі умислу; встановлено, що такий умисел може бути тільки прямим.

Зроблено висновок про те, що акти насильницького зникнення здійснюються, в першу чергу, не на основі власних переконань та намірів, а в межах державної політики; метою вчинення цього діяння є бажання посіяти страх і жах у широкому масштабі – не лише цинічно залякати найближчих родичів жертв, а й суспільство загалом, зробити його нездатним чинити опір у будь-якому прояві.

Розділ 3 «Спеціальні питання кваліфікації насильницького зникнення» дослідження присвячено дослідженню спеціальних питань кваліфікації насильницького зникнення. Встановлено, що ст. 146-1 КК України конкурує з низкою інших статей цього Кодексу, зокрема, ст.ст. 146, 147, 148, 149, 151, 349, 349-1, 365, 371, 426, 444. Проведено порівняльний аналіз та виокремлено ознаки відмежування насильницького зникнення від суміжних кримінальних правопорушень. Зроблено висновок про те, що основною ознакою, за якою слід розмежовувати кримінальні правопорушення, передбачені ст. 146-1 і вищевказаними статтями КК України, є ознака спеціального суб'єкта кримінального правопорушення:

насильницьке зникнення вчиняється представником держави, в тому числі іноземної. Крім цього, відмінною ознакою насильницького зникнення є подальша відмова визнати факт арешту, затримання або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі або приховування даних про долю такої людини чи місце її перебування.

Проаналізовано особливості кваліфікації насильницького зникнення, зокрема залежно від стадій вчинення кримінального правопорушення та вчиненого у співучасті. Зроблено висновок про те, що кваліфікація кримінальних правопорушень, передбачених ст. 146-1 КК України, вчинених на етапі незакінченого кримінального правопорушення, а також у співучасті здійснюється з урахуванням відповідних норм закону про кримінальну відповідальність, визначених у Загальній частині КК України. Крім того, при призначенні покарання за насильницьке зникнення за наявності обставин, передбачених ст. 67 КК України, останні враховуються як обтяжуючі. Розглянуто питання повторності, сукупності та рецидиву. Запропоновано (та обґрунтовано) доповнити ст. 146-1 КК України кваліфікуючими ознаками, а саме вчинення кримінального правопорушення повторно та за попередньою змовою групою осіб, визначивши більш суворе покарання у разі вчинення кримінального правопорушення за їх наявності. Вказано на те, що як реальна, так і ідеальна сукупність кримінальних правопорушень, у якій одне із кримінальних правопорушень має спеціального суб'єкта, кваліфікується за двома або більше статтями Особливої частини КК України.

На підставі здійсненого дослідження особливостей кримінально-правової характеристики насильницького зникнення розроблено пропозиції з удосконалення аналізованої статті та сформульовано її нову редакцію.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці

Отримані результати дисертаційного дослідження ДЕНИСЮК Олени Вікторівни щодо кримінально-правової характеристики насильницького зникнення рекомендуються для використання у діяльності закладів вищої освіти, в науково-дослідних розробках установ й організацій, дослідниками при написанні статей та монографій, плануванні досліджень по даному напрямку.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Олени Вікторівни ДЕНИСЮК, необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. Розкриваючи загальну кількість кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи (підрозділ 1.2, с. 54-55), авторці не завадило б проаналізувати саме тенденції щодо кількості облікованих кримінальних правопорушень за ст. 146. Незаконне позбавлення або викрадення людини та ст. 146-1. Насильницьке зникнення.

2. У рамках дослідження «Насильницького зникнення як кримінального правопорушення: виникнення та розвиток, відповідальність за міжнародним правом, криміналізація в Україні» (підрозділ 1.2., с. 37-58) авторка аналізує генезис встановлення кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення. Однак, проаналізовані положення міжнародного права та національного законодавства та зроблений висновок, що міжнародно-правові зобов'язання, взяті на себе Україною, обумовили криміналізацію насильницького зникнення (с. 46) є обмеженими. Дисертантці було б варто звернути увагу на проєкт Кримінального кодексу України.

3. Авторка у підрозділі 2.1. «Об'єкт насильницького зникнення» (с. 71-89) фрагментарно розглядає та аналізує категорії «потерпілий від

кримінального правопорушення» і «жертва кримінального правопорушення» (с. 85-89), зробивши акцент лише дискусійних питання щодо їх розмежування та тлумачення, хоча виходячи зі змісту цього підрозділу дисертації саме потерпілий від насильницького зникнення є також предметом дослідження. Цьому питанню необхідно було приділити більше уваги, оскільки це б дозволило б розкрити роботу з практичної точки зору.

Висловлені зауваження носять переважно уточнюючий характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони переслідують мету запросити автора до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблематики дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Олени Вікторівни ДЕНИСЮК є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертаційна робота **ДЕНИСЮК Олени Вікторівни** на тему «Кримінально-правова характеристика насильницького зникнення», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем кримінально-правової характеристики насильницького зникнення.

2. Дисертація **ДЕНИСЮК Олени Вікторівни** на тему «Кримінально-правова характеристика насильницького зникнення» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування

рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – **ДЕНИСЮК Олена Вікторівни** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Опонент:

**Доцент кафедри права
економіко-правового факультету
Маріупольського державного університету,
кандидат юридичних наук, доцент**

А. Політова

Анна ПОЛІТОВА

Особистий підпис	<i>А. Політова</i>
доц. каф права	засвідчує
Начальник загального відділу	<i>[Signature]</i>

Анна СТРЕТОВИЧ